

Šebánek, Jindřich

[Zaoral, Prokop. K zakládací listině hradištského kláštera z r. 1078]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1969, vol. 18, iss. C16, pp. 165-166

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102286>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Již po napsání referátu nám bylo zasláno laskavostí profesora A. Gieysztor 100 kusů fotografií polských listin XII. a XIII. století jako ekvivalent za souhrn našich listin, který jsme poskytl před nedávnem Historickému ústavu varšavské university. Tento soubor, který vybrala a k němuž napsala průvodní komentář M. Bielińska, jednak přispěl k tomu, že bylo možno ověřit blíže výsledky její práce, jednak potvrdit závěr referátu, že k listinám polským se český diplomatik bude častěji vracet. Jen zcela povrchní jeho prohlídka vzbuzuje řadu námětů, které směřují ke srovnání rukou kancelářských písařů na jedné straně a rukou příjmeckých, především cisterciáckých klášterů na straně druhé. Některé ruce písařů původu cisterciáckého se řadí zcela zřetelně k cisterciákům našim a možno říci středoevropským, u jiných je jejich cisterciácký původ pro českého badatele značným překvapením. U listin, pocházejících z kanceláře knížat velkopolských, udivuje jejich prostota a jednoduchost písma. Souvislosti tu proto nacházíme jen s těmi našimi písaři a notáři, kteří užívali písma téměř bez ozdob a poněkud neurovnaného (Jan, Vilém). Je ovšem nepochybné, že teprve bližší a systematictější srovnání listin českých a polských přinese pozitivní výsledky, které osvětlí grafický vývoj jak listiny české tak i polské hlouběji než to bylo dosud možné.

Proto jsme také velmi vřele uvítali tento nesporný přínos do naší diplomatářové sbírky.

S. Dušková

Zur Frage der Besiedelung Südböhmens hat einige neue Beobachtungen A. Wagner (Linz) in seinem kurzen Aufsatz, *Missions- und Kulturtätigkeit der Benediktiner von Niederaltaich — Ostrov in Südböhmen, Geschichte der Ost- und Westkirche in ihren wechselseitigen Beziehungen* Acta Congressus historiae Slavicae Salisburgensis in memoriam SS Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati S. 51—54 gemacht. Seine Beobachtungen tangieren die Kolonisationstätigkeit des vom niederbayrischen Mutterkloster in Niederaltaich besiedelten böhmischen Klosters Ostrov. Dieses Kloster veranlaßte die Errichtung eines Priorats bei der dem Hl. Johannes dem Täufer geweihten Kapelle in Zátoň unweit Kromau. Zátoň fungierte dann bereits anfangs des 13. Jdts (und demnach nicht erst später wie noch Sedláček angenommen hat) als Zentrum einer regen wirtschaftlichen sowie kulturellen Kolonisationstätigkeit. Es kam zur Ansiedelung von tschechischer Bevölkerung sowie zur Errichtung von Kapellen in Malšín, Ostrov und in einem heute unbekanntem Waldgebiet namens Drahuň.

S. Dušková

P. Zaoral, *K zakládacím listině hradištského kláštera z r. 1078* (ČSČH 16 (1968), str. 275—283).

O článku rozsahem nevelkém píšu obsírnější zprávu, abych dokumentoval své přesvědčení, že každý příspěvek, věnovaný české diplomatice přemyslovské si zaslouží, už pro stále ještě nepostačující jejich počet, pozornost. Předmětem článku je známá G. Friedrichem v I. svazku CDB pod čís. 79 vydaná listina věvodý Otty pro Klášterní Hradisko (O), respektive některé otázky této listiny se týkající. Zaoral se snaží především dovodit, že podezření proti O vyslovené Fialou není oprávněné, v závěru pak shrnuje do čtyř bodů „okruhy otázek“ jimiž by se podle jeho soudu mělo příští badání zabývat jak pokud jde o O tak i o skupinu listin Vratislavových s O časově blízkých. Omezím se tu na několik poznámek k otázkám právě naznačeným za předpokladu, že čtenář těchto řádků příspěvek Zaoralův zná.

a) Mluví-li Zaoral (str. 276) jako o „novém prameni základní důležitosti“ o notářském instrumentu z r. 1640 (I), obsahujícím text O, třeba říci, že tento ramen už znala (a také ho užila) r. 1961 Irena Hrabětová-Bubová ve své diplomní práci, věnované archivu a listinám hradištským. Tuto skutečnost z příspěvku Zaoralova nelze vyčíst, třebaže se na práci Hrabětové odvolává (pozn. 15). Odvolání se totiž týká jiné věci. Mám za to, že by tu byla na místě větší přesnost. Viz ostatně i dále.

b) Hradištský rukopis, psaný „gotico caractere“ (str. 276), není nyní už několik let tak „nezvěstný“, jak má Zaoral za to. Máme totiž laskavostí hned dvou badatelů (dr. Dolisty a dr. Marsiny) snímky celého tohoto rukopisu, nadepsaného „*Liber monasterii Gradicensis privilegiorum, transactionum, contractuum, compositarum litium et limitarium aliorumque literarum instrumentorum, quae in archivio eiusdem monasterii in suis originalibus, vidimis et copiis simplicibus reperiuntur, vel etiam in hoc libro suis sub paginis, numeris et annis inscripta sunt*“. Tímto rukopisem (H) v celku se tu ovšem nehodlám zabývat. Stačí těchto několik zjištění: H čítá na 140 folií, jeho jádro tvoří část, pocházející graficky z 15. stol. Další a další opisy k tomuto jádru přibývaly ještě v 17. stol. V čele H je nesmírně zajímavý notářský instrument, datovaný 28. února 1583. V instrumentu se vykládá o tom, jak H vznikl i jaké byly jeho osudy (zjišťuje se na příklad, že jej vzal do svých rukou sám král Vladislav). Je mimo jakoukoli pochybnost, že H je

totožné s dávno hledaným rukopisem zvaným „liber niger“, který se z Hradiska odklikou přes Novou Říši dostal do Czorné v Uhrách. Nyní se H chová patrně v Pešti. Signaturu jeho neznáme. To je však vedlejší. Jisté je, že legenda o Friebekové hradětském kodexu je pochována. Listina O je v H opsána (pod čís. 1) a sice (což je důležité) s nákelským odstavcem. Jde tu o zatím nejstarší textové dochování O, které známe, o dochování, které se dá dobře zařadit do osnovy všech (i přičtením Hrabětové) zatím známých.

c) Pokud jde o výše uvedené instrument I, stýká se Zaoral s postřehy Hrabětové dále (viz výše) i v názoru, že pisatel I měl před sebou dnes ztracenou listinu Přemysla I. (P I), datovanou 21. srpna 1200, v níž byla listina O inserována. Výslovně (opět ve shodě s Hrabětovou) vylučuje možnost toho, že by P I mohlo být totožné s konfirmací O, vydanou Přemyslem Otokarem II. 21. srpna 1270. Je nepochybné, že vyloučení této možnosti podporuje mé zjištění (viz výše), že rukopis H uvádí O s nákelským odstavcem.

Za pravděpodobné je však přece jen nepovažují a to z dvou důvodů:

1. Domněnka, že Přemysl II. na den přesně za 70 let po Přemyslu I. konfirmoval O, zní neuvěřitelně. Den 21. srpen nemá v hradětské listinné tradici místo. Tradičním dnem je tu den 1. září.

2. V I se konstatuje, že Přemysl I. v P I dosvědčil, že listinu Ottovu viděl, při čemž je užito obratu „litteras se vidisse testatur“. Tento obrat odpovídá příslušnému obratu narace P II „(litteras), quas vidimus in hunc modum“. Tento typicky vidímační obrat se hodí do listiny Přemysla II., v listinách Přemysla I. je však — pokud vím — jinak neznámý.

3. V I lze mluvit o tom, že píšaf napodobil písmo své předlohy (to říká Hrabětová i Zaoral). Dodávám však, že to, co napodobil, není písmo listiny Přemysla I. nýbrž Přemysla II.

d) Mám za velmi nepravděpodobné, že bychom mohli vůbec pomyslet na to, že O by bylo bývalo vydáno ve formě chyrografu. Obrat „et sub huiusmodi cyrographo“, který se tu čte, bych vykládal (ve shodě s V. Hrubým) prostě jako odkaz na „písemnost“. Obsah O nemá charakter „dvojstranné smlouvy“; Zaoralův poukaz na uherský původ choti jeho vydavatele může být pro další pátrání užitečný, nemůže však být užit ve prospěch naznačeného výkladu. Zvěčnělý Kristen, jehož se Zaoral v té souvislosti dovolává, byl by se stova vážně mohl pokusit o to, aby svůj jistě zajímavý nápad s chyrografem také odůvodnil.

J. Šebánek

Sergio Moravia, *Il tramonto dell'illuminismo Filosofia e politica nella società francese 1770—1810* Bari 1968.

Téma, jež si zvolil S. Moravia k sepsání rozsáhlé studie není záležitostí akademickou. V době, kdy si klademe otázku, jak je to vlastně s revolucí, kdy se přímo nabízí ideologický rozbor jednotlivých etap revoluce, může jistě mnoho zajímavého říci právě kniha, jež zkoumá nosnosti ideologie, jež stála u počátku francouzské revoluce. Moravia nadepsal svou knihu „Zánik osvícenství“, fakticky nám ukazuje poslední etapu osvícenství nejen v jeho pokleslé a zředené podobě, nýbrž i v přímé konfrontaci s revolucí samotnou.

Kniha, jež byla sepsána profesionálním filosofem, žákem Garina, Luporiniho a Cantimoriho přináší nevšední množství nových dokladů. Na první pohled by se mohlo zdát, že je založena historicky než filosoficky. Obsáhle nám líčí vznik celého směru „ideologů“, zvláště funkci, kterou při vzniku tzv. ideologie sehrál salon d'Auteuil, vyplňuje tak mezeru, která nebyla dosud v moderní literatuře analyzována. Řeší totiž otázku, jaký je poměr mezi velikými filozofy a počátkem revoluce, kde třeba hledat zprostředkující článek mezi teorií a praxí. Jinými slovy by se dalo říci, že Moravia předvedl ve své publikaci názorný doklad toho, jak určitá filosofie se může stát politickou ideologií. Ptá se po mezích možností vědeckého pokusu o sociální a společenské reformy. Nebylo jistě náhodné, že právě z tohoto důvodu věnoval některý z „ideologů“ např. Destutt de Tracymu značnou pozornost i Marx.

„Ideologové“ nebyli totiž nikdy čistými filozofy, moment politický převažoval u nich nad momentem vědeckým, absorbovali stejně trest přírodovědní jako státoprávní. V tomto směru byli pravými pokračovateli tradice, z níž vyšla francouzská encyklopedie. Odtud ovšem i samotný specifický charakter samotné „ideologie“ nemá být ničím jiným než částí vysiologie.

I tradice, o níž se „ideologové“ opírali, byla typická. Bacon, Locke, tedy anglický sensualismus, dále pak Voltaire a Helvetius. „Ideologové“ se z těchto pozic pokusili vykonstruovat řadu reformních plánů, především pro školství. Nesmíme zapomenout, že dnešní francouzské školství, produkt napoleonského režimu, bylo v podstatě koncipováno „ideology“.

Moravia zkoumá prakticky období „ideologů“ ve třech etapách. Předně v období před-revolučním. Skupina se soustřeďuje v salónu ženy významného filozofa Helvetia, zde dochází k prvním setkáním vlastních filozofů osvícenců s madřšími mysliteli. K hostům tohoto salónu náleží stejně Franklin jako Condorcet. Zde v zednířském a filantropickém prostředí se formuje